

I. 1868. ščep 7. mal. travna,

„ „ velikanoč 12. mal. travna i. t. d.

J. Kako pa to, da se včasih luna za nekaj časa skrije, potem pa zopet prikaže, dasiravno nebo ni oblačno?

O. Vsaka razsvetljena stvar senco dela. Ker sonce nikdar cele zemlje ali cele lune ne obseva, tako delate senco. Če luna stoji med zemljo in solncem, kar se zgodi o mlaju, tako se primeri, da njena senca pada na zemljo. Zemljini prebivavci tedaj ne vidijo solnca, to je, solnce merkne, se vé da ne po vsi zemlji enako.

Če pa zemlja stoji med solncem in luno, zgodi se pa, da zemljina senca pada na luno; luna je nekoliko časa temna, ali luna merkne; ker pa luna hitro hodi, to ne more nikoli dolgo časa terpeti. Učeni zvezdogledi na tanko prerajajo, kedaj bo solnce ali luna merknila.

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XXIX.

T. Prav to je tudi vzrok, da smo nekteri rodovi slovan-ski zastali v omiki. Reve so graničarji, kjerkoli so že; Slovani so bili razun tega i janičarji zapadnim narodom, ki so jih tolikrat varovali sirovih napadov od jutra.

U. Med tem pak so zapadni evropejski narodi se dušno razvijali in švigili do velike izobraženosti; jeli njim tedaj do-stoji, poprašuje J. Macun (vid. Cvetje str. 149.), nizko stanje izobraženosti našega naroda nam očitati?

T. Slovan verh tega, piše ravno ondi, kjer govori o dra-matiki, ni bil nikdar za mestjansko življenje; malo da ne pov-sod po mestih slovanskih krajev so se tuji narodi naselili; zibelka višega izobraženja pak so mesta; kjer tedaj ni mest na-rodnih, tam tudi ni in ne bo dramatiškega življenja.

U. V katerem narodu pa ni narodnega kazališča, tam se ljudje obernejo k drugim narodom, pravi naposled.

T. Imenitne, preimenitne so te besede, in žalostna skušnja spričuje, da so resnične med Slovani, ker tu so se jim nektere mesta ponemčile, tam pomadjarile, tam spet poturčile itd. Iz mest se je móгла slovenščina umakniti na kmete, v kočo priprostega slovenskega deželana.

U. Kakor so se Metodovi učenci mógli umakniti iz Panonije, svoje prvotne domovine. „Po preganjanji slovenskega obreda in oziroma tudi slovstva, je bilo naše slovstveno polje skor do 16. stoletja popolnoma zapuščeno. Duhovni so se skoz in skoz latinskega bogočastja poprijeli, in slovenski jezik je zginil iz svetišč in na mesti njega je prišel posebno latinski kakor tudi nemški v navado. Čedalje bolj se je širila nemščina po uredih in šolah v javnem in semtertje tudi v domačem življenji. Pa, hvala Bogu! še se je ohranil naš jezik saj v pripostej koči slovenskega deželana, da si je bil ravno iz poslopij gospóde že davno pregnan itd.“ (Prim. Janežič. Pregled slov. slovstva.)

XXX.

U. Skor bi djal po tem takem, da med ljudom so se ohranile še stare govornice mile, le po mestih, med gospódo, so utihnile.

T. Rad priterdim, da je različna bila osoda slovenščini a) po govornici in b) po knjigi. Govornica se je le med narodom slovenskim; po knjigah pa so jo bili raznesli med Bulgare, Hrovate, Serbe, Ruse, nekoliko tudi med Poljce in Čehe.

U. Kaži mi toraj, kako se je godilo staroslovenščini pri Bulgarjih.

T. Srečno, zlasti do smerti Simeonove; napredovala je dobro in sicer tako, da se čas od l. 863—927 imenuje celo njena zlata doba. Vladala je po knjigi v cerkvi in deržavi in nekoliko po šolah. Zgodaj sicer se sledi jezik narodov, toda vzmaga si še le v sedanjem veku, posebno od l. 1830 — 1840. Čim bolj se dviga ljudska govornica tudi v knjigi, tim bolj peša staroslovenščina (po nekterih starobulgarščina).

U. Kako osodo je imela med Hrovati?

T. Dvomiti se ne da, da je Slovencev mnogo pobegnilo tedaj med Hrovate, kateri imajo nekaj svojega narodnega slovstva v glagoliški, nekaj pa v cirilski in latinski pisavi; vendar se nahajajo med njimi spominki staroslovenski, in slovenščina vlada mnogotero v starem hrovaškem slovstvu 12 — 14 stoletja. Odslej pa je prevladal narodni jezik, in slovenščina se čita le v njihovih liturgijskih knjigah, da si brez izvirne čistote.

U. In na Serbskem?

T. Kakor na Bulgarskem in Hrovaškem, je tudi na Serbskem slovenščina vladala v cerkvenih obredih in državnih zakonih, in tudi po učiliščih. Narodov jezik se glasi sim ter tje, ali večjo čast si je dobil še le konec preteklega stoletja, kar je Dositej Obradović (1772—1811) svetu jel kazati njegovo lepoto, katero mu je zgotovil Vuk Štepanović (1814 — 1864).

U. Tudi na Rusko je prišla staroslovenščina po cerkvenih knjigah, in se rabi pri službi božji še sedaj.

T. Res je, in ondi je vladala skorej v vsem slovstvu do Petra vélikega. Tedaj še le se je povzdignil narodski jezik ruski, kteremu je v pisavi oče Lomonosov (1711—1766), v pesništvu Deržavin (1743 — 1816); Karamzin (1765 — 1826), Puškin (1799 — 1838) in drugi so ga ustanovili in povišali dotlej, da bode v kratkem samoderžec po Rusovskem.

Sledi se staroslovenščina tudi na Poljskem; v Krakovem, kakor piše Šafařík, ni bila neznana.

Na Česckem se je slovenski obhajala liturgija za Prokopa v Sazavi (do 1097) in za Karla IV. v Emavsu (od l. 1347); in spominki, ki se ondi nahajajo, spričujejo, da je tod slovela nekdanj slovenščina (vid. Prag. Fragm.) ali da je vsaj tudi tje pribežala iz Panonije, svoje prvotne domovine.

XXXI.

U. V knjigah tedaj je bégala sirota stara slovenščina pri družih Slovanih okrog — od kraja do kraja — prava desetnica ali deseta sestra, da si prva po rodu; na Slovenskem pa je živela in životarila po govoricí, se starala in res tudi postarala, da je bila že komaj poznati.

T. Brez vladarstva v cerkvi, državi in šoli je pešala na zahodu, dokler je vladala na vzhodu. Berž pa, ko je giniti jela njena slava na jutru, se je gibati jela na večeru.

U. Kako je to razumeti?

T. Iz tega, kar sem ti povedal, je razviditi, da so posamesni slovanski rodovi likati jeli svoje narečja ter jih pisati, in tako so se njihove narečja povzdignile v knjižne jezike nektore prej nektore slej. Čim bolj pa so se živi jeziki pisali in razvijali, tim bolj je pešala staroslovenščina, ktere narodi celo niso poznali. Poznali pa so jo učenjaki slovanski, kteri so se jeli z njo pečati, in spoznali so tudi, kako terdne ima še korenine, kako močno je bilo nekdanj in biva še sedaj njeno

deblo, da mu rast ne mine, ako vcepijo se mu novine. Sprevidili so, da ravno po tej stari govorici se utegnejo Slovani spet spoznati, in razklani in razmetani rodovi se skleniti vzajemno, da ime njihovo ne zgrine in ne mine nekdanja njihova slava. Iz tega nagiba in v ta namen so jeli preiskovati in prebirati stare knjige slovenske ter dajati jih na svetlobo, da posvetijo bratom Slovanom in jim pokažejo pot do prave vzajemne omike.

U. In kateri so bili v tem prvaki?

T. Očak ali starosta jim je J. Dobrovsky (1753 — 1829); V. Hanka (1791 — 1861), P. J. Šafařík (1795 — 1861); izmed Slovencev V. Vodnik (1758 — 1819), J. Kopitar (1780 — 1844), V. Jarnik (1784 — 1844), Fr. Miklošič (roj. 1813), v tem oziru sedaj prvak, katerim nasledvajo po slovanskem svetu premnogi bistri učenci. Na vzhodu je verlo posnemal omenjene vzore A. Vostokov († 1864), kateri ima sedaj med vzročnimi Slovani naslednikov brez števila.

U. In kakošni so spominki, ki so jih že spravili na dan med slovanski svet?

T. Kolikor starši, toliko lepši so in boljši. Prepisovali so prvotne pozneje in spreminjali vsak po svoje. Toraj se nahajajo v tacih prepisih tu hrovaške in bulgarske, tam ruske in česke besede in oblike. Vse spominke (knjige, listine itd.) staroslovenske — pisane in tiskane — pa deva Miklošič v 4 rede:

1. Slovenske, in sicer a) slovenske *zav' d'žh'v*, in b) bulgarske;
2. Serbske;
3. Hrovaške;
4. Ruske.

Rački pa, Jagić in Ljubi jih delijo v 1. a) panonsko-slovenske in b) bulgarsko-slovenske; 2. a) hervaško-slovenske in b) serbsko-slovenske; 3. rusko-slovenske a) starše in b) mlajše ali novejše. — Vsi ti pa so pisani ali v glagolici, ali v cirilici, ali tudi v latinici.

P a š n i k.

Ljudska šola naj človeka izobražuje tako, da bode moder, zvest in pobožen; ona naj ga tedaj napeljuje, da pride do svojega pravega namena. Kako nespametni so nekteri stariši, ki mislijo, da otrok hodi v šolo le zato, da se uči nekaj brati, pi-